

Het Toekomstscenario Kind- en gezinsbescherming als kans

Gespreksnotitie commissies Justitie en Veiligheid en VWS Tweede Kamer

Adri van Montfoort

20 oktober 2021

1 Het Toekomstscenario moet doorgaan

Op 1 januari a.s. is het 50 jaar geleden dat de Nederlandse overheid begon met een dubbele structuur voor het beschermen van kinderen. Naast de bestaande kinderbescherming (onder ministerie van Justitie) begonnen op 1 januari 1972 vier vertrouwensartsen inzake kindermishandeling (onder Volksgezondheid). Deze dubbele structuur is daarna uitgebreid tot een van de meest inefficiënte en meest ondoorzichtige kinderbescherming in de wereld. In vrijwel alle Westerse landen zijn de taken en bevoegdheden van Veilig Thuis, de Gecertificeerde Instelling (GI) en de Raad voor de Kinderbescherming ondergebracht in één decentraal georganiseerde (overheids)instantie.

Deze dubbele structuur is weliswaar niet het grootste probleem (zie onder 3), maar is wel een probleem op zich en is een van de oorzaken van de lange doorlooptijden en het grote aantal instanties waar gezinnen mee te maken krijgen, de druk op de uitvoeringsorganisaties, de hoge kosten en de onevenwichtigheden vanuit het oogpunt van de rechtsstaat en de rechtsbescherming. De afgelopen vijftig jaar zijn diverse pogingen ondernomen tot vereenvoudiging *binnen* de dubbele structuur. Door nieuwe reorganisaties vanuit één van de twee kokers zijn alle pogingen uitgelopen op een nóg ingewikkeldere route voor de gezinnen. De druk op de uitvoering is alleen maar groter geworden. Het Toekomstscenario is verre van perfect, maar biedt nu de kans om de komende jaren een grondige herstructurering voor te bereiden. Ik vraag de Tweede Kamer met klem om de ruimte te bieden voor een vernieuwing inclusief de taken en bevoegdheden van de Raad voor de Kinderbescherming en inclusief de optie van decentrale uitvoering.

2 Het Toekomstscenario moet beter

Het Toekomstscenario is geen blauwdruk, maar eerder een schets die moet worden uitgewerkt. Ik noem een aantal punten die nog niet goed of niet duidelijk zijn.

Beperk het tot jeugdbescherming

Het Toekomstscenario gaat over het beschermen van kinderen tegen elke vorm van ernstige ontwikkelingsbedreigingen, wellicht over het jeugdstrafrecht, alle vormen van geweld in afhankelijkheidsrelaties en eventueel ook over mentorschap, bewind en curatele.

Dat is te veel. Alles hangt met alles samen, maar voor elk van deze onderwerpen op zich is het al zeer moeilijk om een eenvoudig systeem te realiseren.

Het woord gezinsbescherming moet worden geschrapt. Er moet *gezinsgericht* worden gewerkt, maar dat is iets anders dan het beschermen van het gezin. Bovendien is opvoeden en opgroeien breder dan het kerngezin.

De complicatie dat de betrokken organisaties meer taken hebben dan alleen jeugdbescherming kan in het Toekomstscenario worden meegenomen als parallelle onderwerpen. In een later stadium kan dan nog bepaald worden welke taken naast het beschermen van kinderen bij dezelfde instantie of bij een (eventueel gekoppelde) andere instantie worden belegd.

Een Veiligheidsteam kan geen bevoegdheden hebben.

Het Toekomstscenario schetst een lokaal of regionaal 'veiligheidsteam' waar de taken en bevoegdheden van VT, de GI en de Raad voor de Kinderbescherming in moeten worden ondergebracht. Dat kan niet. Bevoegdheden kunnen uitsluitend worden uitgeoefend door een overheidsinstantie of een bestuursorgaan en niet door een 'team'. In Nederland kan het een Stichting zijn, maar dat kan alleen als die stichting een wettelijke basis heeft, onder democratische

politieke controle staat en de betrokkenen voldoende mogelijkheden hebben om tegen beslissingen en handelingen van deze stichting in het geweer te komen.

De rechtsbescherming moet voor iedere fase worden geregeld

Zowel in het huidige stelsel als in het Toekomstscenario is de rechtsbescherming op een aantal punten onvoldoende helder, onder meer:

- De wettelijke taak van Veilig Thuis (artikel 4.1.1.2 sub b WMO) is te vaag en te breed. Iedere vorm van bewijsrecht ontbreekt. Veilig Thuis concludeert op onduidelijke gronden 'kinder mishandeling bevestigd'. Die kwalificatie reist mee in het dossier en kan grote gevolgen hebben voor het gezin, maar het gezin kan er niets tegen doen. In het Toekomstscenario moet de definitie van kindermishandeling ten behoeve van interventie worden beperkt en moeten eisen gesteld worden aan het bewijs voor de conclusie 'kinder mishandeling'.
- De wet geeft de betrokkenen een recht op contraexpertise (artikel 810a RV), maar dit werkt onvoldoende, o.a. doordat alleen onderzoeken beschikbaar zijn die lang duren, belastend zijn voor het kind en veel geld kosten. In het Toekomstscenario kunnen meer verschillende vormen van onderzoek, second opinion en contraexpertise worden getoetst.
- De rol van de rechter is in het huidige stelsel te marginaal. De rechter heeft te weinig tijd, te weinig mogelijkheden om de uitvoeringsorganisaties te corrigeren en te weinig mogelijkheden om zelf onderzoek te (laten) doen. De rol van de rechter is niet 'marginaal toetsen' wat de uitvoeringsinstanties hebben gedaan, maar de posities van de instanties en de gezinsleden kritisch onderzoeken en dan de beslissing nemen. De rechterlijke macht moet actief bij het scenario worden betrokken vanuit de vraag wat de rechter nodig heeft voor een kritische rol.
- Het opvoedbesluit van de GI heeft grote gevolgen voor het kind en de ouders en wordt genomen zonder enige vorm van rechtsbescherming. Een beroep op de rechter is een minimumvereiste, maar wellicht moet geregeld worden dat de GI dit besluit helemaal niet mag nemen, maar dat een rechter altijd een dergelijk besluit neemt (in het kader van gezagsbeëindiging).

3 We moeten weer leren bescheiden te worden

De belangrijkste oorzaak van de druk op de jeugdbescherming (en de jeugdhulp) is beleid van de rijksoverheid onder invloed van het maakbaarheids-denken. Beroepskrachten weten slechts weinig over een opvoedingssituatie en het meeste van wat ze weten is onzeker, omstreden en voor verschillende uitleg vatbaar. Bij deze werkelijkheid past behoedzaamheid en bescheidenheid, omdat ingrijpen de toestand soms beter maakt, maar soms ook slechter. Deze behoedzaamheid is steeds meer door ideologisch gedreven, dogmatisch en onuitvoerbaar beleid onder druk komen te staan. De illusie van Veilig Thuis als 'radar' en de verkapte meldplicht zetten gezinnen én beroepskrachten onder druk. De Inspectie schrijft dat handelingsverlegenheid niet mag voorkomen. In *Geweld hoort nergens thuis* staat dat twijfel niet mag bestaan. Beroepskrachten krijgen de opdracht: 'niets doen is geen optie.' Beroepskrachten in de vrijwillige hulpverlening krijgen te horen dat zij (dus niet de ouders?) verantwoordelijk zijn voor het kind. Echtscheidingszaken zorgen voor meer dan de helft van alle ondertoezichtstellingen en meer dan de helft van alle tucht- en klachtzaken. Een maatregel van kindbescherming neemt de verantwoordelijkheid om zelf de ruzies op te lossen af van de ouders met de kans dat de ouders meer energie gaan besteden aan het bestrijden van de overheid dan aan het oplossen van hun conflicten. Of al deze overheidsdwang gunstig uitpakt voor de kinderen weten we niet. Ondertussen bezwijkt de praktijk onder deze ideologische dogma's. Het is dringend nodig dat het beleid zich meer laat informeren door de uitvoering. Kinderbescherming kan niet alles voorkómen of oplossen. We hebben politici nodig die dat eerlijk en duidelijk vertellen. Het is tijd voor bezinning op wat de staat vermag en voor een herwaardering van bescheidenheid als deugd. Ongeacht het scenario.